

Sprawozdanie z konferencji „Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych”

W dniach 13–14 września 2012 roku w Supraślu odbyła się konferencja naukowa, zorganizowana przez Katedrę Edukacji Międzykulturowej i Zakład Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu w Białymstoku, zatytułowana „Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych”.

Otwarcia konferencji dokonał nowy Dziekan Wydziału Pedagogiki i Psychologii UwB – prof. M. Sobecki oraz Kierownik Katedry Edukacji Międzykulturowej, przekazujący po dwuletniej kadencji władzę w nowe ręce – Jego Magnificencja Rektor UwB – prof. J. Nikitorowicz.

Obrady plenarne pierwszego dnia konferencji dotyczyły tematu „Edukacja międzykulturowa – edukacja dialogu”. Przewodnictwo objęli: prof. J. Nikitorowicz oraz prof. T. Pilch.

Jako pierwszy referat nt: Uwarunkowań dialogu międzykulturowego w warunkach pogranicza, wygłosił Prof. A. Sadowski. Nawiązał on m.in. do takich zagadnień jak złożoność procesów tworzenia się ładu kulturowego w warunkach demokratycznych czy zjawisko dominacji i subordynacji kulturowej. Prof. A. Sadowski przedstawił ponadto uwarunkowania dialogu międzykulturowego. Reasumując wystąpienie, prelegent podkreślił, iż dialog międzykulturowy wyzwala nowe zasoby społeczno-kulturowe mieszkańców pogranicza.

Kolejny referat wygłosili prof. L. Korporowicz i dr S. Jaskuła. Naukowcy prezentowali temat: Międzykulturowa kompetencja komunikacyjna jako transgresja. Przedstawione zostały makroprzyczyny generujące wzrost znaczenia kompetencji komunikacyjnych w nowej – globalnej przestrzeni kulturowej. Zespół zauważył, iż fakt istnienia w cywilizacji medialnej warunkuje przechodzenie od kompetencji statycznych do dynamicznych. Prof. L. Korporowicz i dr S. Jaskuła zaprezentowali wyniki badań prowadzonych w ramach projektu „Diagnoza potencjału gospodarki województwa śląskiego pod kątem rozwoju kompetencji informacyjno-komunikacyjnych pracowników i pracodawców”. Z dotychczasowych analiz wynikało, iż oczekiwania pracodawców nawiązują do dynamicznego ujęcia kompetencji komunikacyjnych.

Po przerwie kawowej prezentacji raportu z badań Grantu KBN dokonał zespół badawczy organizatorów konferencji w składzie: prof. J. Nikitorowicz, prof. M. Sobecki, prof. W. Danilewicz, dr D. Misiejuk, dr J. Muszyńska, dr T. Bajkowski. Temat badań brzmiał „Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w kontekście tradycyjnej wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych”. Uczestnicy konferencji z uwagą słuchali wystąpienia naukowców, którzy w kontekście podjętego zagadnienia przekonywali, iż kompetencje stanowią wypadkową takich wymiarów jak: wiedza o odmienności kulturowej regionu, relacje na sytuacje związane z obecnością odmienności kulturowej,

pozycja na kontinuum etnocentryzm–relatywizm czy samoocena postaw badanych wobec odmienności kulturowej. Raport z prezentowanych badań zostanie wkrótce opublikowany i z pewnością zyska wielu czytelników zajmujących się tematyką wielokulturowości, międzykulturowości, migracji.

Kolejną część konferencji stanowiły obrady plenarne pod hasłem „Komunikacja międzykulturowa jako wyzwanie edukacyjne”, którym przewodniczyli prof. M. Sobecki i prof. V. Tarantsej.

Ciekawą dyskusję wywołało wystąpienie prof. A. Nalaskowskiego zatytułowane *INTERHOMO II*, w którym zwrócił on uwagę na fakt, iż aspekt „między”, będący przewodnią myślą konferencji, to dla nauki ziemia obiecana, poszukiwanie, tęsknota, zachłanność, ale i rodzaj intelektualnego pasożyta, który stawia jednostkę przed zadaniem nieustannego wyboru. Wnioskiem wieńczącym owe rozważania było postawione przez profesora pytanie: „Czy warto kupować miejscówkę na *między* tylko po to, aby nie deklamować się na *tak* lub *nie?*”, które skłoniło odbiorców do głębszej refleksji i podjęcia dialogu. Kontynuację rozważań oscylujących wokół tematyki międzykulturowości podjął prof. P. Petrykowski. Stwierdził on, iż człowiek jest w dzisiejszym świecie istotą samotną, a dzięki swojej wolności, również lęklivą i bezsilną, próbującą odnaleźć namiastkę kontroli nad sobą. Jednakże dzięki obcowaniu z drugim człowiekiem i procesom komunikacji, może uczyć się człowieczeństwa, dając serce – dawać wszystko, być świadomym swojej tożsamości, jako spotkania z „wszystkim co ma, całym swoim utrzymaniem, całym Ja, całym Ty”.

Pierwszy dzień konferencji zakończyło wystąpienie prof. A. Szczurek-Boruty, którego celem było wskazanie znaczenia kształtowania kompetencji międzykulturowych, zarówno w sposób bezpośredni – poprzez styczność z inną kulturą, jak i pośredni – w którym niezwykle istotną rolę ogrywa nauczyciel prezentujący i wykorzystujący odpowiednie materiały dydaktyczne. Wyrazem międzykulturowości jest nauczanie dwujęzyczne, stąd też bardzo ciekawe okazały się wyniki badań oraz praktyczne spostrzeżenia i wskazówki, przekazane przez mówczynię, dotyczące kształcenia dzieci w Dwujęzycznej Szkole Podstawowej im. Władysława Kopalińskiego w Bielsku Białej.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się od poruszenia wątku problemowego, który dotyczył przestrzeni dialogu międzykulturowego, a więc sposobów i umiejętności komunikowania się, uczenia się od Innego. Model kompetencji komunikacyjnej, jako relacji dialogicznej między partnerami, opartej na wiedzy, motywacji i umiejętnościach, podkreśliła prof. A. Cudowska. Podpierając się koncepcją polifonicznego dialogu, autorstwa Michaila Bachtina, skupiła uwagę na fakcie, iż wielogłosowość wymaga twórczego zrozumienia, a zaangażowana „niewspółobecność” wobec podmiotu relacji dialogicznej, pozwala na transgresyjne doświadczenie odmienności, umożliwia jej zrozumienie, uczenie się od Innego, a przez to – lepsze poznanie siebie. Stąd też istnieje potrzeba budowania szczególnego klimatu wzrastania człowieka, w którym motywacja do wchodzenia w dialog z Innym jest dostatecznie wysoka i daje możliwość nieustannej wymiany informacji, tworzenia się społeczeństwa.

Znaczenie kompetencji międzykulturowych podkreślił również prof. V. Tarantsej, wskazując ich liczne przykłady, najistotniejsze z punktu widzenia absolwentów uczelni

białoruskich, a które umożliwiają swobodną komunikację międzykulturową. Z kolei prof. K. Błęszyńska stwierdziła, iż w aspekcie komunikacji międzykulturowej należy uwzględnić pewne płaszczyzny: partnerów i ich zróżnicowanie, kontekst sytuacyjny oraz społeczno – kulturowy, z perspektywy których możemy oceniać, określać i analizować procesy komunikacyjne. Profesor w swoim wystąpieniu uwzględniła wiele wątków zaczerpniętych z własnych rozważań na temat komunikacji polsko-arabskiej w przestrzeni arabskiej, komunikacji hinduskiej w przestrzeni amerykańskiej czy też komunikacji polsko – chińskiej w przestrzeni amerykańskiej.

Ostatnim mówcą podczas obrad plenarnych był prof. A. Harbatski, który zaprezentował historię rejonu Kobryńskiego oraz jego zabytki kultury prawosławnej. Dalsze dyskusje i wystąpienia odbywały się w dwóch sekcjach tematycznych.

Po obradach plenarnych dyskusje zostały przeniesione do dwóch sekcji tematycznych.

Sekcja pierwsza skupiła się wokół wątku „Szkoła a kompetencje do komunikacji międzykulturowej”, a przewodniczyli jej prof. A. Cudowska oraz prof. P. Petrykowski.

Jako pierwsza głos zabrała dr M. Marchwacka, tematem swoich rozważań czyniąc szkoły w Niemczech, stojące wobec wyzwań pluralizmu kulturowego. Podkreśliła, iż około 15 milionów Niemców jest pochodzenia migracyjnego, stąd też konieczna jest edukacja nauczycieli w zakresie międzykulturowości. Umożliwi ona nawiązanie dialogu pomiędzy nauczycielami a rodzicami, który w chwili obecnej jest znikomy. Uczestnictwo w komunikacji międzykulturowej jest z kolei możliwe dzięki posiadaniu odpowiednich wartości, które wskazała dr L. Dakowicz. W swoich badaniach analizowała na ile, uwzględnione przez nią wartości są pożądane przez nauczycieli, a w jakim stopniu są stosowane. Ostatecznym wnioskiem z podjętych dociekań był fakt, iż nie wszystkie wartości, które mogą sprzyjać komunikacji międzykulturowej są przekazywane uczniom przez nauczycieli.

Doktor B. Grabowska badała kompetencje międzykulturowe uczniów ze szkół z polskim językiem nauczania na Białorusie, Ukrainie i w Czechach. Stwierdziła, iż samo funkcjonowanie w przestrzeni pogranicza daje możliwość wyposażenia jednostki w kompetencje międzykulturowe, które uczniowie mogą z kolei rozbudowywać poprzez uczestnictwo w różnorodnych organizacjach mniejszościowych i większościowych oraz w ramach bezpośrednich kontaktów z Innym. Owa przestrzeń dialogu jest zawsze osadzona w konkretnej kulturze, która według dr A. Rogalskiej-Marasińskiej, jest nie tylko szczególną cechą życia człowieka, ale i kwestią estetyki. Lata osiemdziesiąte XX wieku spowodowały pojawienie się nowego typu człowieka – jednostki zaangażowanej w życie korporacji, pozbawionej duchowości. Stąd też istotne jest głoszenie koncepcji zrównoważonego rozwoju, przy podkreśleniu znaczenia życia kulturowego, już od najmłodszych lat człowieka, w sferze edukacji szkolnej. Temat ten kontynuowała dr J. Augustyniak, wnioskując, iż świadomość własnej kultury nabywamy dopiero w zetknięciu z inną kulturą, poprzez dostrzeżenie jej różnic. Aspekt ten omówiła na przykładzie polskiej młodzieży szkolnej na emigracji w Irlandii.

Kolejny wątek problemowy podjęty przez dr A. Słysz, dotyczył kształcenia diagnostów w zakresie kompetencji kulturowych oraz zagadnień takich jak: wrażliwość kulturowa, refleksyjność, niejednokrotnie pomijanych w sferze metodycznej. Podążając dalej za ideą edukacji jednostek zaangażowanych w procesy nauczania i kształcenia, Dr A. Szwarc-Adamiuk wskazała, iż nauczyciele gimnazjum z województwa podlaskiego, wykazują chęć do realizacji treści z zakresu wielokulturowości jednakże nie są odpowiednio do tego przygotowani. Stąd też należałoby zadbać o ich rozwój w postaci szkoleń oraz przygotować programowe ramy treści wielokulturowości.

Oscylując wokół tematu przygotowania nauczycieli do umiejętnego funkcjonowania w sferze międzykulturowości, Dr U. Markowska-Manista omówiła narzędzie badawcze stworzone na potrzebę zdiagnozowania kompetencji międzykulturowych nauczycieli i pedagogów w województwie mazowieckim.

Proces kształtowania wrażliwości kulturowej, budowania prawidłowej relacji z Innym, odbywać się może na wielu płaszczyznach, wzmacniany poprzez różne formy kształcenia, takie jak sztuka, której znaczenie unaoczniała mgr D. Pakuła-Tamou. Z kolei mgr B. Miszkiewicz zaakcentowała rolę edukacji muzealnej w komunikacji międzykulturowej.

Przewodnictwo w sekcji drugiej zatytułowanej „Środowisko społeczne a kompetencje do komunikacji międzykulturowej” objęli życzliwi i merytorycznie wspierający profesorowie: K. Błęszyńska i A. Sadowski. Pierwszy referat nt. :Psychologicznej analizy funkcjonowania małżeństw mieszanych wyznaniowo wygłosił dr A. Dakowicz. Uczestnik konferencji zaprezentował wyniki badań swojej magistrantki, która poddała analizie funkcjonowanie małżeństw jednorodnych wyznaniowo – katolików oraz różnorodnych, gdzie mąż był katolikiem a żona wyznania prawosławnego. Z poczynań badawczych wynikało m.in., iż zadowolenie z małżeństwa jest większe w przypadku małżeństw jednorodnych wyznaniowo.

Ciekawe było też wystąpienie dr I. Kotowicz-Borowy nt: Wpływu stereotypów na komunikację międzykulturową we współczesnej Polsce. Zaprezentowane zostały wyniki badań sondażowych prowadzonych na obszarze Mazur i Śląska, z których wynikało m.in., że stereotyp Niemca na terenie Mazur nadal funkcjonuje, chociaż w mniejszym wymiarze.

Kolejna uczestniczka obrad – dr A. Świdzińska zaprezentowała temat: Międzykulturowe kompetencje Lublinian – próba diagnozy postaw wobec wielokulturowości miasta i regionu. Pani dr podkreśliła wyraźną otwartość Lublinian na osoby z zewnątrz. Przedstawiła wyniki badań dotyczące realizacji programów edukacji międzykulturowej w nauczaniu. Niestety zauważyła, że w momencie zakończenia projektów, w ramach których realizowane były działania edukacyjne, niewielu nauczycieli zajmuje się ich kontynuacją.

Dr M. Czerniawska poddała rozważaniom temat: Osobowościowe uwarunkowania postaw wobec kultury i tradycji narodowej. Podsumowując tezy swego wystąpienia autorka podkreśliła, że osoby empatyczne – kulturę narodową i tradycję uważają za godne kultywowania, chociaż nie w negacji do innej kultury. Empatia służy komunikowaniu i wartościowaniu kultury.

Interesujące były też rozważania dotyczące spotkania z inną kulturą na podstawie ocen migrantek z Opolszczyzny. Dr A. Krasnodębska, która podjęła ten temat, zebrała informacje

od ponad 500 kobiet. Na podstawie wywiadów i analiz pamiętników badanych osób wniosowała, iż praca za granicą utożsamiana była przez migrantki z poprawą ich możliwości finansowych i otwierała perspektywy poznania nowych ludzi. Autorka referatu podkreśliła, że kobiety uczyły się roli migrantki, relacji z pracodawcami, które nie były pozbawione traumatycznych momentów.

Kolejna uczestniczka obrad mgr M. Badowska analizowała meandry integracji społecznej dzieci cudzoziemców w placówkach szkolnych. Autorka prowadziła badania w czterech warszawskich szkołach, w których uczą się cudzoziemcy. Pani M. Badowska zauważyła fakt, że zmiany społeczne powinny wpływać na postawy społeczności szkolnej wobec ucznia-cudzoziemca. Podkreśliła, że w tym zakresie wiele zależy od osób, które bezpośrednio mają wpływ na wychowanie, czyli dyrekcji, nauczycieli.

Ciekawe było też wystąpienie mgr K. Jurka, który analizował kompetencje prawne w komunikacji imigrantów mieszkających w Polsce. Autor przedstawił trudności z jakimi borykają się obywatele zza wschodniej granicy, w zakresie prawnego uregulowania w naszym kraju pobytu, czy zatrudnienia. Polska jak podkreślił uczestnik obrad, w oczach imigrantów postrzegana jest jako kraj dobrze rokujący na przyszłość, z wypracowanym systemem prawnym.

Przedostatnie wystąpienie dotyczyło modeli kompetencji międzykulturowych. Pani mgr M. Bem wykazała się wyjątkowym kunsztem w poszukiwaniu definicji i modeli kompetencji międzykulturowych i wielokulturowych. Na zakończenie wystąpienia przedstawiła swoje spojrzenie na ten temat. Zaproponowała następujący model: od kompetencji kulturowych, przez międzykulturowe, wielokulturowe do transkulturowych.

Ostatnią uczestniczką obrad była mgr N. Anzulewicz, referująca temat: Polscy emigranci a polska tożsamość kulturowa. Autorka wystąpienia przybliżyła założenia badawcze, które pragnie zrealizować w ramach podjętego projektu. Jej zamiarem jest przebadanie polskich emigrantów przebywających w mieście brytyjskim i tureckim.

Konferencja była wielce wzbogacającym spotkaniem zarówno dla praktyków jak i teoretyków edukacji międzykulturowej. Liczne dyskusje ukazały jak różnorodne są obszary, w których jednostka powinna podejmować dialog międzykulturowy. Wymaga on jednakże ustawicznego rozwijania kompetencji w tym zakresie. Pozostaje mieć nadzieję, że to spotkanie zainspiruje organizatorów i uczestników do podjęcia owej tematyki, na kolejnych spotkaniach naukowych.